

El llibre fantasma d'Apel·les Mestres

El fons cedit per Apel·les Mestres a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona compta amb una edició desconeguda de les 'Balades', no detectada per cap estudiós, anterior, en cinc anys, a la primera. L'autor en va conservar un exemplar i en va fer destruir la resta per culpa d'una impressió deficient.

els estudiosos d'Apel·les Mestres (Barcelona, 1854-1936) accepten, sense fer-se cap pregunta, ni trobar-hi res de sorprenent, que cinc anys abans de la primera edició de les seves *Balades*, apareguda l'any 1889, ja es trobés en premsa. Ho anuncia la revista *L'Avenç*, el 15 d'abril del 1884, en una nota que apareix al peu del poema, de l'autor, "La Corona": "La poesia i lo dibuix formen part de la colecció de *Baladas* que son autor te actualment en premsa".

Joaquim Molas, un dels grans especialistes en l'obra poètica del polifacètic escriptor i artista, no veu res d'anormal en el fet, quan el reporta en l'antologia que va dedicar-li, el 1984.

Tampoc Joan Armangué, autor de l'estudi *L'obra primerenca d'Apel·les Mestres (1872-1886)*, publicat el 2007.

Ni tampoc el *Diccionari de la literatura catalana* (2008). Les *Balades* mereixen un article propi i la redactora, M. Àngels Verdagué i Pajeroles, assegura, sense mostrar cap senyal de perplexitat, que cinc anys abans ja era en premsa.

A més de *L'Avenç*, també anuncia que les *Balades* són en premsa el 1884 la contracoberta d'un poema de l'autor aparegut aquell any, *L'ànima enamorada*, llibre imprès per la tipografia La Acadèmia, de Barcelona.

Si hi ha misteri, com aparentment sembla, la solució s'ha de trobar a la Casa de l'Ardiaca perquè l'escriptor va cedir tot els fons a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, l'any 1929.

El misteri es resol aviat. El que era en

De l'edició del 1884 no se'n sabia res, perquè l'autor la va amagar i sempre va dir que la sèrie de les seves *Balades*, formada per tres títols, *Balades* (1889), *Noves Balades* (1894) i *Darrereres balades* (1926), comença amb l'edició del 1889.

Més que amagar-la, la va fer destruir. Però en va conservar un exemplar. I aquest exemplar es troba a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, ben catalogat, com a part de la biblioteca donada per l'autor.

Apel·les Mestres va acceptar, per tant, que els estudiosos descobriessin l'existència de l'edició i també va tenir interès que se sabés per què va caldre destruir-la.

L'exemplar es troba ben catalogat, a l'Ardiaca, però relligat en un volum factici que pertanyia a la dona de l'escriptor, Laura Roderez, com indica l'ex-libris "Laura R. de M.", ex-libris dibuixat, lògicament, per Apel·les Mestres.

Com se sap, Apel·les Mestres va constituir amb la seva dona "una perfecta unitat humana i artística", en paraules de Joaquim Molas.

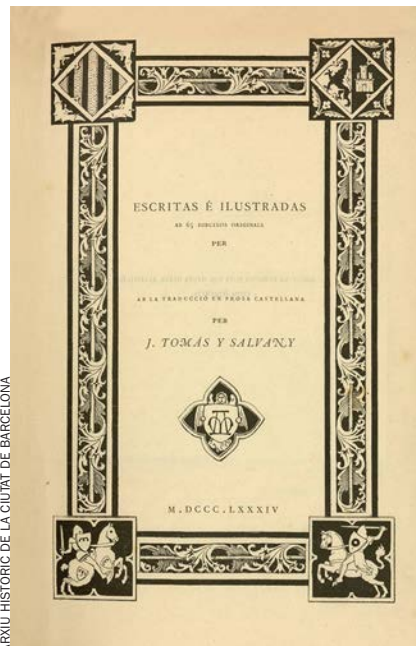
Una nota manuscrita redactada en el full previ a aquesta edició desconeguda de les *Balades* explica que no va arribar a veure la llum i el perquè: "Edició no publicada y destruïda (Falta el tiratge del vermell)".

La nota és d'una cal·ligrafia apressada i poc acurada, la mateixa que trobem a la taula manuscrita del volum, on apareix l'esment a les *Balades*.

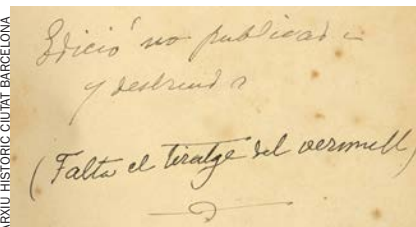
Podria ser, per tant, redactada per la dona d'Apel·les Mestres perquè el poeta, com a gran dibuixant que era, tenia una cal·ligrafia modèlica, tal com es pot constatar en l'exemplar, que conté correccions fetes a mà.

L'autor hi refà de cap a peus una estrofa d'una balada, és a dir, que va utilitzar la desafortunada edició per a preparar la que cinc anys més tard veuria la llum, amb no molts canvis.

Els canvis consisteixen a eliminar dues balades de l'edició del 84, "L'espiga i la rosella", i "La darrera fulla", i a incorporar-n'hi quatre de noves, "La bruixa", "La contesa malalta", "Lo leprós" i un "Epíleg" en forma

Portada interior de la desconeguda edició de *Balades*, rebutjada per l'autor per la manca de tinta vermella del títol i de pàgines interiors.

premsa aquell 1884 no era pas l'edició de les *Balades* del 1889 sinó una edició anterior, impresa per la impremta de Celestí Verdagué el 1884, efectivament, mentre que l'edició del 1889 surt sota un altre segell editorial.

SR. D. JOAN TOMÀS Y SALVANY

MADRID.

Molt estimat amic :

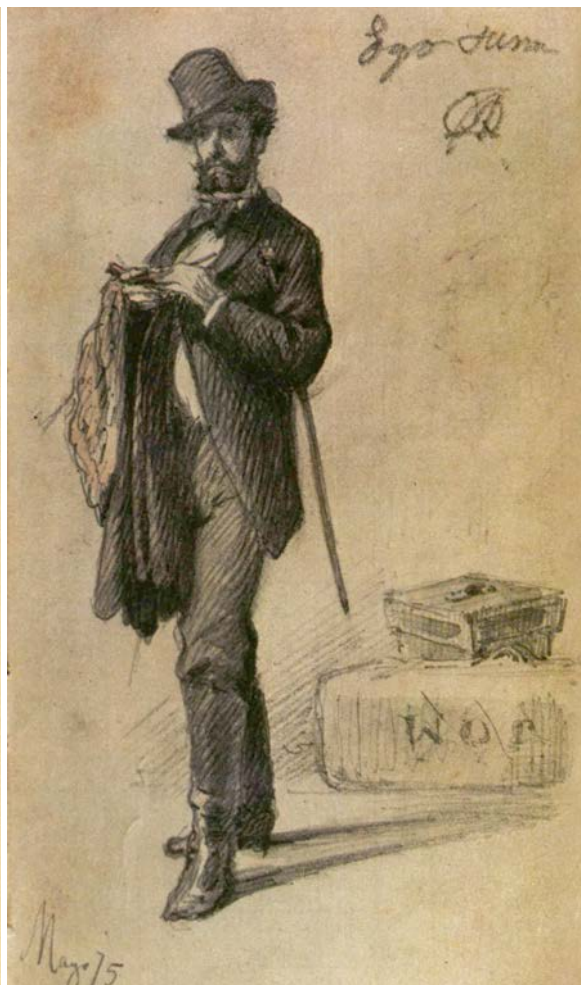
¿ Me permetreu que vos dediqui 'l més ranci dels llibres publicats en nostres dias , ja que havéu tinguda la amabilitat de traduhirlo y ja que de tant temps vos tenia promesa una dedicatoria ?

No es una obra de poeta — vos ho sabéu be — ; los assumptos d'aquestas BALADAS no passen de capritxos, fantasias, ideas cassadas al vol com á mosquits que han vingut á picarme en mas horas de treball. Las galas ab que las he vestidas no poden ser més modestas ; m' he servit en casi totas las baladas de la forma popular per ser la més senzilla y la més expontánea.

¿ Perqué , donchs , cometre la innocentada de donarlas á llum ? me preguntaréu : — Simplement perque las tinc ilustradas. ¿ Y perqué las he ilustradas tenintlas en tan poca estima ? Perque algunas d' ellas han sigut dibuixadas avants que escrites, y perque las que he ilustrat espessament m' ha semblat que no més dibuixantlas quedavan completadas.

Valguin lo que valguin, sinó pels versos pels dibuixos, y sinó per ser la expansió d' un amic, acceptéune la dedicatoria y las gracias per la galana y correcta traducció que havéu feta d' ellus, y que vos dona de cor vostre sempre affectíssim

L' AUTOR.

ARXIU HISTÒRIC DE LA CIUTAT DE BARCELONA

EL TEMPS

Dedicatòria al traductor inclosa a la desafortunada edició bilingüe de les Balades del 1884. Apel·les Mestres, en un autoretrat de joventut.

de poema. Això fa que l'edició del 84 n'aplegui 22 i la del 89, 24.

L'edició va ser desafortunada per motius tècnics, no pas filològics. La manca de color vermell fa que el títol, que havia d'anar d'aquest color, desaparegui de la portada interior.

A més, el color vermell havia d'emarkar totes les pàgines, amb un filet, però només es va fer en un plec, el número 5, corresponent a les pàgines 65-80.

El llibre consta de 8 plecs i 128 pàgines. I com diu la portada, reproduïx 65 dibuixos originals del poeta.

L'edició presenta una sorpresa filològica notable: els poemes apareixen acompanyats, de manera acarada, de la traducció castellana, en prosa, signada per l'escriptor Joan Tomàs i Salvany (Valls, Alt Camp, 1844-Madrid, 1911), gran amic de Mestres, advocat establert a Madrid que va traduir Guimerà al castellà i té publicats diversos llibres de poesia, teatre i novel·la, en castellà.

L'edició va ser pensada per a divul-

gar l'obra del poeta entre els lectors castellans i aquest objectiu explica que l'edició inclogui "Cuatro palabras del traductor", text, datat a Madrid el 5 d'abril del 1884, que ocupa quatre pàgines del llibre.

Llavors, hi diu el traductor, Apel·les Mestres ja era prou conegut a tot l'estat com a dibuixant de primera fila i il·lustrador, però gens com a poeta, i per tant es dedica, a més de comentar moltes balades, a destacar les virtuts poètiques de l'autor: imaginació i sentiment, fons i forma, inspiració, i una llengua sòbria i elegant.

L'autor, per la seva banda, va creure escaïent incloure-hi una carta d'agraïment al traductor, en la qual confessa que aquestes *Balades* no passen de "capritxos, fantasias, ideas cassadas al vol com á mosquits que han vingut á picarme en mas horas de treball".

Pel que fa a l'estil, coincideix amb el traductor en la senzillesa de la llengua: "Las galas ab que les he vestidas no

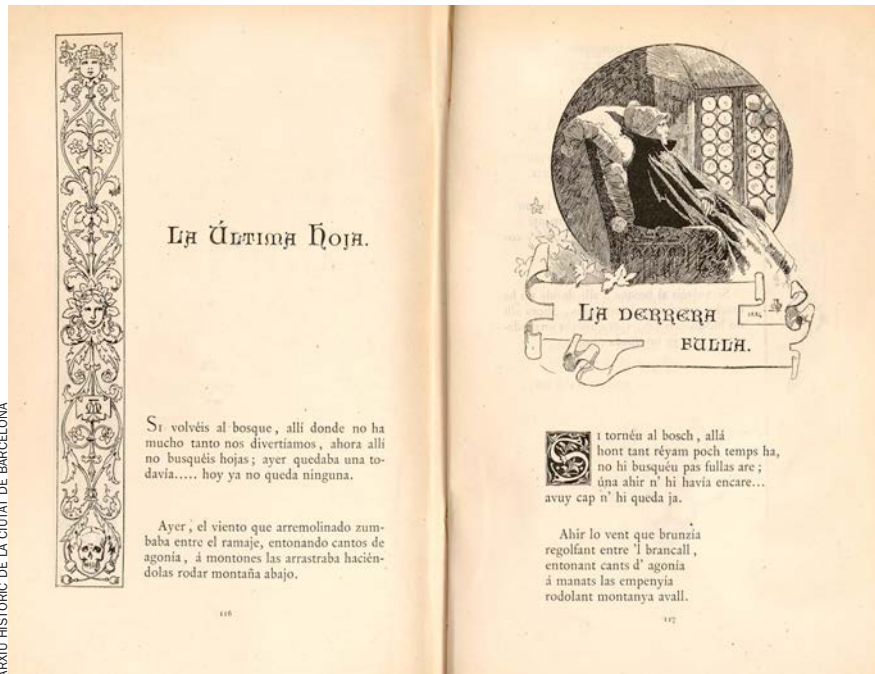
poden ser més modestas; m'he servit en casi totas las baladas de la forma popular per ser la més senzilla y la més expontánea".

El fons de caràcter privat d'Apel·les Mestres conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona consta d'un total de 13.047 documents, agrupat sota dos grans apartats, documentació personal i familiar i epistolari.

L'epistolari, de gran rellevància i significació per la quantitat de documents que aplega i per la categoria dels corresponents, s'ha dividit en dos grups. El primer consta de 5.556 cartes i el segon de 5.152 postals o cartes postals.

La correspondència amb Joan Tomàs i Salvany és de les més nombroses. Són 131 cartes, enviades per Tomàs i Salvany a Apel·les Mestres, la major part de considerable extensió.

La feina de la traducció de les *Balades* hi és comentada, en diverses cartes. En la del 8 de març de 1884, queda constància que el traductor escriurà les "quatro pa-

L'edició del 1884 incorpora, acarada, la traducció en prosa castellana per Joan Tomàs i Salvany.

labras”, i que el poeta, per la seva banda, li farà una dedicatòria, que és la carta d'agraïment. Aquell 8 de març, però, encara espera rebre els originals que ha de traduir. A més, li mostra el seu disseny de veure aquest recull ben imprès i més ben il·lustrat.

Només quatre dies més tard ja envia al poeta la traducció de les sis primeres balades, que aniran seguides per la resta. La correspondència constata que Apel·les Mestres va suggerir-li alguns canvis.

Després vindrà la correcció de proves i l'enviament de las “Quatre palabres”. El 12 d'abril el traductor li demana 30 duros per la feina –traducció i redacció del pròleg– i el 19 de maig li mostra la seva satisfacció per haver-los rebut, a través del seu germà Fortunato.

La correspondència salta al 25 de juliol. Tomàs i Salvany escriu a Apel·les Mestres des de Valls, el seu poble natal, on estiuja. Es queixa que fa un segle que no sap res d'ell i demana què ha passat amb les *Balades* perquè no hagin vist la llum, ell que les esperava amb tanta impaciència.

L'hivern, de retorn a Madrid, Tomàs i Salvany torna a demanar, repetides vegades: “¿Y las *Baladas*?”.

El neguit desapareix el 1886, sense que es pugui saber, ja que no disposem de les cartes d'Apel·les Mestres enviades a Tomàs i Salvany, què va dir-li el poeta sobre les causes no tant dels problemes

llibre correctament, amb les dues tintes, tal com l'havien planificat tots dos.

És possible que se'n trobi una explicació convincent en alguna de les nombroses cartes rebudes per Apel·les Mestres, o en les que es puguin conservar del poeta enviades a corresponents seus.

Les *Balades* que Tomàs i Salvany rebrà finalment seran les conegudes del 1889. El desafortunat traductor el felicita pel llibre i n'elogia el digne treball de la tipo-litografia de l'impressor Espasa, cosa que no va poder fer, lògicament, amb l'impressor Celestí Verdager.

L'únic que lamenta per la seva part és que “las desdichadas peripecias por que ha pasado el libro” hagin redundat en perjudici seu, amb la supressió, “impuesta por las circunstancias” de la traducció, del pròleg i la dedicatòria, dedicatòria, diu, que hauria pogut mantenir-se i que va desaparèixer per un accident fortuït solament.

Es consola pensant que ja sap que “*in mente*, seguís dedicándome el libro”.

Lluís Bonada

Premi Octubre 2011

Edicions Tres i Quatre / València

Dependent
ben
plantat
per a
hereu
sobiranista

Daniel O'Hara

Premi
Octubre
2011

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com

